

MANIFESTAREA INDEPENDENȚEI JUDECĂTORILOR PRIN APLICAREA GARANȚILOR JURIDICE ÎN CADRUL PROCESULUI PENAL ROMÂN

Autori:

Vasile – Sorin Curpăn

Vasile Curpăn

Cosmin – Ștefan Burleanu

Emilia Mitrofan

§ 1. CORELAREA PRINCIPIILOR FUNDAMENTALE ALE PROCESULUI PENAL ÎN ROMÂNIA CU PRINCIPIUL JURIDIC-CONSTITUȚIONAL AL INDEPENDENȚEI JUDECĂTORILOR ȘI AL SUPUNERII ACESTORA NUMAI LEGII.

Noțiunea de **principiu fundamental al procesului penal** reprezintă o regulă cu caracter general privind structura și desfășurarea procesului penal.

Pe baza principiilor fundamentale ale activității judiciare în materie penală se desfășoară, în integralitatea sa, procesul penal¹⁾.

Principiile fundamentale ale procesului penal prezintă o importanță deosebită, ele fiind orientări absolute irefragabile, de la care nu trebuie să existe nici o abatere.

Există situații când între proclamarea formală a unor principii și transpunerea lor în practică sunt deosebiri decurgând, în primul rând, din modalitățile în care normele existente asigură protecția drepturilor și intereselor părților din proces.

Astfel, în Constituțiile din anii 1952 și 1965, elaborate în perioada regimului socialist, era inserat atât dreptul la apărare cât și garantarea libertății persoanei fizice.

Aceste drepturi inerente persoanei fizice erau prevăzute și în legislația procesual – penală anterioară anului 1990, însă legiuitorul a vizat tocmai consolidarea și garantarea acestor principii, prin modificările legislative ale art. 5 și 6 din Codul de procedură penală.

Legislațiile occidentale nu cuprind un capitol distinct referitor la principiile fundamentale ale dreptului procesual penal (și implicit ale procesului penal). Astfel, legislațiile franceză, elvețiană, belgiană, italiană, spaniolă s.a. nu au incluse în codurile de procedură penală un titlu sau un capitol care să cuprindă principiile fundamentale.

Codul de procedură penală român, intrat în vigoare la data de 01.01.1969, prevede, în concordanță cu legislațiile statelor foste socialiste, principiile fundamentale de desfășurare a procesului penal, în cadrul cap. I, intitulat “Scopul și regulile de bază ale procesului penal”.

---

¹⁾ În acest sens: Grigore Theodoru, T. Plăeșu, Drept procesual penal, Partea generală, Tipografia Universității “Al. I. Cuza” Iași, 1986, pag. 38

Literatura juridică de specialitate a reținut ca principii fundamentale ale procesului penal român, următoarele: **legalitatea procesului penal, prezumția de nevinovăție, principiul aflării adevărului, principiul oficialității, principiul rolului activ al organelor juridice penale, principiul garantării libertății persoanei, principiul respectării demnității umane, principiul garantării dreptului la apărare, principiul egalității persoanelor în procesul penal, principiul operativității, limba în care se desfășoară procesul penal și principiul dreptului la un proces echitabil¹⁾.**

O altă parte a autorilor în materia dreptului procesual penal, împart principiile fundamentale ale procesului penal în: principii înscrise expres ca reguli de bază în Codul de procedură penală și principii complementare (alte principii) ale procesului penal.

În cadrul principiilor înscrise expres în Codul de procedură penală, ca reguli de bază, se includ următoarele: principiul legalității procesuale, principiul oficialității, principiul aflării adevărului, principiul rolului activ al organelor judiciare, principiul garantării libertății persoanei, principiul respectării demnității umane, principiul garantării dreptului la apărare, respectiv, principiul folosirii limbii materne.

În cadrul principiilor complementare ale procesului penal sunt incluse: principiul egalității persoanelor în procesul penal, principiul prezumției de nevinovăție, principiul respectării vieții intime, familiale și private în procesul penal și principiul operativității procesuale¹⁾.

Vom proceda la analiza succintă a principiilor fundamentale ale procesului penal român, pentru ca ulterior să stabilim corelația (legătura) acestor principii cu principiul constituțional și juridic-organizatoric al independenței judecătorilor.

I. Principiul legalității procesului penal – este o transpunere pe plan particular a principiului general al legalității, prevăzut în art. 1 alin. 5 din Constituția României în care se afirmă că: “În România, respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie”.

Principiul legalității procesului penal este consacrat în dispozițiile art. 2 alin. 1 din Codul de procedură penală care precizează că procesul penal se desfășoară atât în cursul urmăririi penale, cât și în cursul judecării, potrivit dispozițiilor prevăzute de lege.

Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor prevede, în dispozițiile art. 2 alin.3, că „judecătorii sunt independenți, se supun numai legii și trebuie să fie imparțiali”.

Principiul legalității implică necesitatea ca activitatea procesual penală să se desfășoare, în întregime, de către organe judiciare specializate, cu respectarea competenței acestora, cu asigurarea exercițiului drepturilor procesuale ale părților în vederea soluționării cauzelor penale.

Principiul legalității procesului penal prezintă garanții. Astfel, dacă în situația dispunerii unui act procesual sau cu ocazia realizării unui act procedural, dispozițiile legale nu au fost respectate, există posibilitatea anulării actului (art. 197 alin. 1 Cod procedură penală), iar când vătămarea procesuală este de neînlăturat, nulitatea dobândește caracter absolut (art. 197 alin. 2 Cod procedură penală)

Cu excepția sancțiunilor procedurale, legiuitorul a instituit și alte sancțiuni care pot fi aplicate persoanelor care au încălcat dispozițiile legale. Aceste sancțiuni sunt de ordin administrativ, civil sau, după caz, penal.

În ipoteza săvârșirii unor abateri judiciare se poate aplica o amendă judiciară.

---

¹⁾ A se vedea: Ion Neagu, *Tratat de procedură penală*, Editura Pro, București, 1997, pag. 37-73

¹⁾ A se vedea: Nicolae Volonciu, *Tratat de procedură penală*, vol. I, Ed. Paideia, Partea generală, București, 1993, pag. 73-129

Dacă subiecții oficiali ai procesului penal au încălcat legea, în desfășurarea procesului penal, ei pot fi trași la răspundere civilă, dacă situația generatoare de daune s-a datorat relei credințe sau unor grave neglijențe (art. 507 Cod procedură penală).

Dacă încălcarea legii prezintă un grad ridicat de pericol social, constituind o infracțiune subiecții oficiali pot fi trași la răspundere penală.

În partea specială a Codului penal, în cadrul titlului VI, cap. II, sunt prevăzute infracțiunile care împiedică înfăptuirea justiției, care de principiu sunt săvârșite în timpul desfășurării procesului penal.¹⁾

Cu privire la desfășurarea activității procesuale în faza de judecată, precizăm că instanța de judecată are posibilitatea verificării legalității activității judiciare desfășurate în faza de urmărire penală (art. 300, 332 Cod procedură penală).

Activitatea instanței desfășurată în cadrul etapei judecării cauzei în primă instanță este controlată de instanța ierarhic superioară care în exercitarea căilor de atac prevăzute de lege are aptitudinea să desființeze (în apel) sau să caseze (în recurs) hotărârea judecătorească, dacă constată că aceasta este nelegală sau netemeinică, provocând o nouă judecată a cauzei.

II. Presumția de nevinovăție – a apărut ca reacție împotriva prezumției de vinovăție, care a dominat doctrina și jurisprudența în perioada Evului Mediu. Acest principiu a fost consacrat pentru prima oară în Declarația drepturilor omului și cetățeanului din anul 1789 (art. 9).

În contemporaneitate, prezumția de nevinovăție este înscrisă în documentele internaționale, cum ar fi: Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată de O.N.U. în anul 1948 (art. 11); Convenția europeană de apărare a drepturilor omului, adoptată în anul 1950 (art. 6 & 2); Pactul internațional relativ la drepturile civile și politice, adoptat în anul 1966 (art. 14.2) etc.

Constituția României, adoptată prin referendum, la 08.12.1991, modificată prin referendum național în 2003, prevede în dispozițiile art. 23 alin. 11 că: “până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești de condamnare, persoana este considerată nevinovată.”

Prevederea constituțională se aliniază la prevederile documentelor internaționale. Astfel art. 14 pct. 2 din Pactul internațional relativ la drepturile civile și politice, prevede că: “orice persoană acuzată de săvârșirea unei infracțiuni se prezumă nevinovată, atâta vreme cât vinovăția sa nu a fost legal stabilită.”

De lege lata, prezumția de nevinovăție este înscrisă în legislația procesual penală, în dispozițiile art. 66 Cod procedură penală, unde se prevede că învinuitul sau inculpatul nu este obligat să probeze nevinovăția sa și, în situația în care există probe de vinovăție, acesta are dreptul să probeze lipsa lor de temeinicie.

Acest principiu, deși a fost încadrat în materia probelor, constituie o regulă fundamentală a procesului penal român, deoarece funcționalitatea prezumției de nevinovăție este mult mai largă decât aspectele faptice rezultate din probațiune.

Presumția de nevinovăție garantează protecția persoanelor în procesul penal (învinuiți, inculpați), de arbitrariul organelor judiciare penale, cu privire la stabilirea vinovăției și a tragerii la răspundere penală.

Presumția de nevinovăție constituie baza tuturor garanțiilor procesuale referitoare la protecția persoanei în procesul penal.

În cadrul raportului juridic procesual penal principal (fundamental) dintre organele judiciare penale și învinuit sau inculpat, acesta din urmă trebuie să beneficieze de protecție

---

¹⁾ Sunt astfel de infracțiuni: arestarea nelegală și cercetarea abuzivă (art. 266 C.p.), supunerea la rele tratamente (art. 267 C.p.), tortura (art. 267¹ C.p.), represiunea nedreaptă (art. 268 C.p.)

juridică, în așa fel încât să nu fie pus în inferioritate procesuală în raport cu organele judiciare, sau în raport cu celelalte părți din procesul penal.

Principiul prezumției de nevinovăție a învinuitului sau inculpatului contribuie la necesitatea stabilirii situației de fapt, pe baza probelor administrate în procesul penal, având ca efect principal stabilirea cu certitudine a vinovăției persoanei fizice care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală.

III. Principiul aflării adevărului – implică obligația legală a organelor judiciare penale – instanța de judecată, procurorul, organul de cercetare penală – de a stabili situația reală de fapt precum și toate împrejurările și circumstanțele – reale și personale – referitoare la fapta săvârșită și la făptuitor.

În doctrina juridică procesual-penală se consideră că prin noțiunea de **aflarea adevărului** se înțelege constatarea existenței sau inexistenței faptei (ceea ce presupune cunoașterea circumstanțelor reale: de loc, de timp, de mod, de mijloace, de scop), a stabilirii formei și eventual a modalității vinovăției, a constatării existenței unui scop sau mobil care unit cu latura subiectivă, o caracterizează (sub forma intenției directe calificate) și generează un conținut constitutiv lărgit.

De asemenea, aflarea adevărului presupune cunoașterea naturii și quantumului prejudiciului generat prin actul ilicit de conduită, precum și aspectele care influențează asupra răspunderii făptuitorului.

Cu privire la circumstanțele personale ale făptuitorului aflarea adevărului implică constatarea vinovăției inculpatului (învinuitului), stabilirea cu certitudine a datelor de identitate și de stare civilă ale făptuitorului, precum și a eventualelor antecedente penale ale acestuia care caracterizează, în situația în care există, o anumită persistență în activitatea infracțională.

Acest principiu este prevăzut în Codul de procedură penală în dispozițiile art. 3 în care se arată că în desfășurarea procesului penal trebuie să se asigure aflarea adevărului, cu privire la faptele și împrejurările cauzei, precum și cu privire la persoana făptuitorului.

În doctrina juridică procesual-penală din perioada interbelică principiul aflării adevărului era denumit principiul “veracității”¹⁾ sau principiul “realității”²⁾.

Principiul aflării adevărului în procesul penal este estompat în legislația procesual-penală în vigoare de unele instituții procesuale.

Pentru infracțiunile pentru care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă formulată de persoana vătămată introdusă la organul de cercetare penală sau la procuror (pentru infracțiunile prevăzute de art. 279 Cod procedură penală), aflarea adevărului de către organele judiciare penale se poate realiza numai în situația în care nu a intervenit retragerea plângerii prealabile de către partea vătămată sau împăcarea părților din procesul penal.

De asemenea, în situația neintroducerii plângerii prealabile sau a introducerii tardive a plângerii, organul judiciar penal se află în imposibilitatea de a cerceta cauza în scopul aflării adevărului.

În temeiul art. 372 Cod procedură penală, în apelul declarat de către inculpat instanța de control judiciar nu va modifica în defavoare situația de fapt reținută de instanța inferioară, deoarece ar afecta principiul neagravării situației în propria cale de atac – “non reformatio in pejus”.

Același principiu este consacrat și în calea de atac ordinară a recursului, prin dispozițiile art. 385⁸ alin. 1 Cod procedură penală.

¹⁾ Vintilă Dongoroz, Curs de procedură penală, Ed. a II-a, București, 1942, pag. 19;

²⁾ Ion Ionescu – Dolj, Curs de procedură penală român, Ed. Socec, 1937, pag. 12

Și în aceste ultime două ipoteze regula neagrării situației în propria cale de atac, împietază asupra posibilității organelor judiciare penale – în speță instanțele judecătorești ierarhic superioare – de a stăruii în privința aflării adevărului.

Materializarea concretă a principiului aflării adevărului rezidă în concepția că organele judiciare penale și cu prioritate instanțele de judecată nu se pot pronunța asupra cauzelor penale deduse judecării decât fundamentându-se pe cunoașterea exactă și veridică a situației de fapt și respectiv a împrejurărilor și circumstanțelor referitoare la faptă, în materialitatea ei și la făptuitor.

Pornind de la aplicarea, în plenitudine a sa a principiului aflării adevărului, legea a conferit hotărârilor judecătorești (sentințe și decizii) definitive, prezumția absolută, irefragabilă, că exprimă adevărul.

IV. Principiul oficialității – este prevăzut, de lege lata, în dispozițiile art. 2 Cod procedură penală, care prevăd că actele necesare desfășurării procesului penal se îndeplinesc din oficiu, cu excepția cazurilor când prin lege se dispune altfel.

Principiul oficialității presupune înlăturarea, cu anumite excepții, a principiului disponibilității care este caracteristic desfășurării procesului civil.

Disponibilitatea - în opoziție cu oficialitatea, presupune libertatea subiecților de drept de a se adresa – dacă consideră necesar – organelor judiciare.

După pornirea procesului, subiecții de drept au aptitudinea, după caz, fie să urmărească dreptul reclamat în justiție pentru ca prin hotărârea ce se va pronunța instanța să statueze asupra existenței și a valorificării acestuia, fie să renunțe la obiectul litigiului, respectiv să renunțe la judecată sau să renunțe la însuși dreptul subiectiv, pretins a fi încălcat sau nerecunoscut.

În procesul penal român principiul oficialității cunoaște anumite excepții.

- Este cazul, într-o ipoteză, situației în care organul judiciar penal nu este în drept să declanșeze acțiunea penală din oficiu, în lipsa unei **încuviințări** sau **autorizări** prealabile.

În art. 72 din Constituția României se prevede instituția imunității parlamentare:” Deputații și senatorii nu pot fi trași la răspundere juridică pentru voturile sau pentru opiniile politice exprimate în exercitarea mandatului.

Deputații și senatorii pot fi urmăriți și trimiși în judecată penală pentru fapte care nu au legătură cu voturile sau cu opiniile politice exprimate în exercitarea mandatului, dar nu pot fi percheziționați, reținuți sau arestați fără încuviințarea Camerei din care fac parte, după ascultarea lor. Urmărirea și trimiterea în judecată penală se pot face numai de către Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție. Competența de judecată aparține Înaltei Curți de Casație și Justiție.

În caz de infracțiune flagrantă, deputații și senatorii pot fi reținuți și supuși percheziției. Ministrul justiției îl va informa neîntârziat pe președintele Camerei asupra reținerii și a percheziției. În cazul în care Camera sesizată constată că nu există temei pentru reținere va dispune imediat revocarea acestei măsuri”.

Tot în Constituția României, în art. 84 alin. 2, este prevăzută imunitatea Președintelui României.

Membrii Guvernului României pot fi urmăriți penal în ipoteza săvârșirii de infracțiuni. Prerogativa de a solicita urmărirea penală a unui membru al Guvernului revine, în mod exclusiv, Camerei Deputaților, Senatului sau Președintelui României, în conformitate cu dispozițiile art. 109 alin. 2 din Constituția României.

În Constituție (art. 125 alin. 1) se prevede inamovibilitatea judecătorilor. Ca efect al inamovibilității, exercitarea acțiunii penale împotriva unui judecător implică suspendarea din funcție a acestuia până în momentul rămânerii definitive a hotărârii judecătorești.

În temeiul art. 5 Cod penal, punerea în mișcare a acțiunii penale se face cu autorizarea prealabilă a procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, pentru infracțiunile contra siguranței statului român sau contra vieții unui cetățean român, ori prin care s-a adus o vătămare gravă, integrității corporale sau sănătății unui cetățean român, când sunt săvârșite în afara teritoriului țării, de către un cetățean străin sau de o persoană fără cetățenie care nu domiciliază pe teritoriul țării.

Un alt caz în care se cere autorizarea prealabilă, este în ipoteza prevăzută de art. 171 Cod penal, referitoare la situația săvârșirii unei infracțiuni contra vieții, integrității corporale, sănătății, libertății sau demnității reprezentantului unui stat străin, când acțiunea penală se pune în mișcare numai în ipoteza exprimării dorinței de către guvernul străin.

Pentru unele din infracțiunile contra siguranței circulației pe căile ferate, prevăzute de art. 273-275 din Codul penal, acțiunea penală se pune în mișcare numai la sesizarea organelor competente ale căilor ferate.

Pentru infracțiunile săvârșite de militari contra ordinii și disciplinei militare prevăzute de art. 331-334 Cod penal, precum și pentru infracțiunea de sustragere de la serviciul militar, prevăzută de art. 348 Cod penal, acțiunea penală se pune în mișcare în urma sesizării organului judiciar penal de către comandantul militar.

În cazul infracțiunilor săvârșite de civili contra capacității de apărare a țării, prevăzute de art. 353-354 Cod penal, acțiunea penală se pune în mișcare la sesizarea comandantului.

În toate cazurile menționate oficialitatea procesului penal a fost înlăturată, numai cu privire la declanșarea acțiunii penale.

Aceasta deoarece, ulterior punerii în mișcare a acțiunii penale, procesul penal se desfășoară din oficiu, toate celelalte acte procesuale și procedurale fiind realizate din inițiativa organelor judiciare penale.

Principiul oficialității nu este aplicabil nici în ipoteza în care legea condiționează pornirea și desfășurarea procesului penal de existența unei plângeri prealabile, formulată de partea vătămată.

În această situație, oficialitatea procesului penal este înlocuită cu principiul disponibilității.

Dacă acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă formulată de partea vătămată, această persoană are prerogativa de a împiedica exercitarea acțiunii penale, până la finalizarea ei, prin retragerea plângerii.

Instituția retragerii plângerii prealabile produce efecte “in rem”, în sensul încetării desfășurării procesului penal în raport cu toți inculpații chemați în judecată, numai dacă se referă la toți participanții la infracțiune.

În situația în care partea vătămată înțelege să stingă exercitarea acțiunii penale, în raport cu un singur inculpat (în ipoteza în care în cauza penală există mai mulți inculpați), aceasta se poate împăca cu respectivul inculpat.

Împăcarea părților, are ca efect stingerea acțiunii penale “in personam”, adică exclusiv în raport cu inculpatul cu care s-a împăcat partea vătămată și această instituție juridică poate interveni doar în ipoteza în care legea o prevede expres.

Există situații în care pentru ocrotirea drepturilor subiective a unor persoane fizice legea a prevăzut, pentru anumite categorii de infracțiuni, pe lângă principiul disponibilității și posibilitatea punerii în mișcare și a exercitării acțiunii penale din oficiu.

Art. 131 alin. 5 din Codul penal prevede că în situația în care cel vătămat este o persoană fizică fără capacitate de exercițiu (minor sub vârsta de 14 ani și alienat sau debit mintal pus sub interdicție prin hotărâre judecătorească rămasă definitivă) sau o persoană cu capacitate de

exercițiu restrânsă (minor cu vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani, cu excepția femeii căsătorite de la 16 sau 15 ani), acțiunea penală se pune în mișcare și din oficiu.

În această situație dacă plângerea prealabilă a fost retrasă, fie de reprezentanții legali, fie de persoana cu capacitate de exercițiu restrânsă, însă având încuviințarea prealabilă a reprezentanților legali (părinți sau tutore), iar acțiunea penală a fost pusă de procuror, retragerea plângerii prealabile nu are nici un efect la încetarea procesului penal, menținându-se principiul oficialității.

În temeiul art. 13 Cod procedură penală, învinuitul sau inculpatul, în cazul retragerii plângerii prealabile, are posibilitatea să ceară organului judiciar continuarea procesului penal.

Și în acest caz, retragerea plângerii prealabile împiedică tragerea la răspundere penală a făptuitorului. Dar, dacă inculpatul (învinuitul) este găsit vinovat, respectiv dacă se constată existența uneia dintre cazurile în care acțiunea penală este lipsită de temei (art. 10 alin. 1 lit. a, b, b¹, c, d, e Cod procedură penală), respectiv fapta nu există, fapta nu este prevăzută de legea penală, fapta nu prezintă gradul de pericol social al unei infracțiuni, fapta nu a fost săvârșită de învinuit sau de inculpat, faptei îi lipsește unul dintre elementele constitutive ale infracțiunii și există una din cauzele care înlătură caracterul penal al faptei, în locul soluției de încetare a procesului penal sau de încetare a urmăririi penale se va adopta soluția scoaterii de sub urmărire penală (în faza de urmărire penală) sau de achitare (în faza de judecată). Dacă însă nu intervine vreuna din cauzele menționate anterior, organul judiciar penal, având în vedere retragerea plângerii prealabile de către partea vătămată, nu va dispune trimiterea în judecată sau condamnarea inculpatului ci va adopta soluția încetării urmăririi penale (în faza de urmărire penală) sau soluția încetării procesului penal (în faza de judecată).

Literatura juridică procesual-penală împarte procesele penale – în raport de gradul de aplicabilitate a principiului oficialității – în trei categorii:

- **cauzele de acuzare publică** – care implică aplicarea integrală a principiului oficialității;
- **cauzele de acuzare privată** – în aceste cauze acțiunea penală se pune în mișcare sau se stinge prin manifestarea de voință a părții vătămate.

Caracteristicile acestor cauze penale este faptul că acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a părții vătămate și că sunt aplicabile instituțiile retragerii plângerii prealabile și împăcării părților, care înlătură răspunderea penală și implicit conduc la stingerea acțiunii penale.

- **cauzele de acuzare public-privată** – în aceste cauze penale, pornirea procesului are loc în baza plângerii prealabile formulate de partea vătămată, însă odată cu declanșarea acțiunii penale actele procesului penal se desfășoară din oficiu.

Un exemplu în acest sens, sub imperiul Codului penal anterior îl reprezintă infracțiunea de viol în formă simplă, deoarece pentru punerea în mișcare a acțiunii penale era necesar să existe plângerea prealabilă a persoanei vătămate, însă odată introdusă plângerea prealabilă nu mai putea fi retrasă.

În categoria aceasta intră și cauzele în care punerea în mișcare a acțiunii penale și exercitarea ei se realizează din oficiu, însă părții vătămate i se recunoaște dreptul de a stinge acțiunea penală, prin împăcarea părților. Art. 199 din Codul penal care incriminează infracțiunea de seducție este un exemplu tipic. Legea penală nu condiționează punerea în mișcare a acțiunii penale de introducerea plângerii prealabile de către partea vătămată, dar prevede că împăcarea părților înlătură răspunderea penală.

V. Principiul rolului activ al organelor judiciare – este consacrat legislativ în dispozițiile art. 4 Cod procedură penală și se concretizează în obligația organelor judiciare de a

manifesta nu rol activ atât în inițierea procesului penal cât și în realizarea activităților cerute de urmărirea penală, de judecată și de punerea în executare a hotărârilor judecătorești penale.

Principiul rolului activ al organelor judiciare penale deși a fost consacrat ca un principiu absolut el prezintă un anumit grad de relativitate, în situația aplicării în practica judiciară.

În ipoteza realizării actelor procesuale strict personale, acestea depind în mod exclusiv de voința subiecților procesuali care le pot îndeplini. (Actul procesual prin care partea vătămată se constituie parte civilă, actul procesual prin care se renunță la exercitarea căii ordinare de atac a apelului sau a recursului, actul procesual prin care se retrage apelul sau recursul deja declarat).

În această privință trebuie observat că organele judiciare penale au obligația legală de a informa subiecții procesuali neoficiali cu privire la drepturile procesuale pe care le pot exercita în cadrul procesului penal și cu privire la termenele în care pot fi exercitate drepturile procesuale.

De asemenea, organele judiciare penale au obligația de a dispune efectuarea actelor necesare pentru desfășurarea procesului penal, cum ar fi administrarea de material probatoriu, chiar dacă în cursul procesului penal, subiecții neoficiali ar presta o atitudine de nepăsare și de lipsă de diligență.

Principiul rolului activ al organelor judiciare penale nu este consacrat – in terminis – în legislațiile altor state.

Astfel, fostul Cod de procedură penală al Republicii Cehia, prevedea că organele active prevăzute de legea penală acționează în vederea aflării adevărului circumstanțelor cauzei.

Paragraful 2, punctul 4 precizează că, dacă legea nu prevede altfel, organele active prevăzute în procedura penală își îndeplinesc obligațiile din oficiu, acționând cât mai repede și cu respectarea deplină a drepturilor cetățenești garantate prin Constituție.

În paragraful 2, punctul 5 se precizează că organele active prevăzute în procedura penală acționează astfel încât să se constate situația reală a faptelor, iar la luarea hotărârii își încetează activitatea. Ele elucidează cu egală grijă circumstanțele în defavoarea, ca și în favoarea învinutului și efectuează probe în ambele direcții.

Codul de procedură penală al Republicii Federative Ruse, nu consacră expres rolul activ al organelor judiciare penale, însă din interpretarea dispozițiilor art. 20 și art. 21 reținem că legea impune acest principiu subiecților oficiali ai procesului penal.

În art. 20 prevăzându-se obligația cercetării multilaterale, complete și obiective a împrejurărilor cauzei, se arată că instanța, procurorul, anchetatorul și persoana care efectuează cercetarea penală sunt obligați să ia toate măsurile prevăzute de lege pentru constatarea în totalitate a situației de fapt.

În art. 21 din același Cod se prevede că, în cursul cercetării penale, a anchetei prealabile și a judecării cauzei penale, organele de cercetare penală, anchetatorul, procurorul și instanța au obligația să stabilească cauzele și condițiile care au contribuit la săvârșirea infracțiunii și să ia măsuri pentru înlăturarea lor.

VI. Principiul garantării libertății persoanei – Libertatea persoanei fizice constituie unul dintre drepturile fundamentale ale omului. Acest drept subiectiv cu caracter personal-nepartimonal este recunoscut, în mod unanim, pe plan internațional.

Art. 20 din Constituția României prevede regula potrivit căreia dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în acord cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și celelalte tratate la care România este parte.

Libertatea individuală este consacrată în dispozițiile art. 23 din Constituție.

“Libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile. Percheziționarea¹⁾, reținerea sau arestarea unei persoane sunt permise numai în cazurile și cu procedura prevăzută de lege. Reținerea nu poate depăși 24 de ore. Arestarea preventivă se dispune de judecător și numai în cursul procesului penal.

În cursul urmăririi penale arestarea preventivă se poate dispune pentru cel mult 30 de zile și se poate prelungi cu câte cel mult 30 de zile, fără ca durata totală să depășească un termen rezonabil, și nu mai mult de 180 de zile. În faza de judecată instanța este obligată, în condițiile legii, să verifice periodic, și nu mai târziu de 60 de zile, legalitatea și temeinicia arestării preventive și să dispună, de îndată, punerea în libertate a inculpatului, dacă temeiurile care au determinat arestarea preventivă au încetat sau dacă instanța constată că nu există temeiuri noi care să justifice menținerea privării de libertate. Încheierile instanței privind măsura arestării preventive sunt supuse căilor de atac prevăzute de lege.

Celui reținut sau arestat i se aduc la cunoștință, în limba pe care o înțelege, motivele reținerii sau ale arestării, iar învinuirea, în cel mai scurt termen; învinuirea se aduce la cunoștință numai în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu.

Punerea în libertate a celui reținut sau arestat este obligatorie, dacă motivele acestor măsuri au dispărut, precum și în alte situații prevăzute de lege.

Persoana arestată preventiv are dreptul să ceară punerea sa în libertate provizorie, sub control judiciar sau pe cauțiune. Până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești de condamnare, persoana este considerată nevinovată. Nici o pedeapsă nu poate fi stabilită sau aplicată decât în condițiile și în temeiul legii. Sancțiunea privativă de libertate nu poate fi decât de natură penală.”

Art. 5 din Codul de procedură penală prevede următoarele: “În tot cursul procesului penal este garantată libertatea persoanei. Nici o persoană nu poate fi reținută sau arestată și nici nu poate fi supusă vreunei forme de restrângere a libertății decât în cazurile și condițiile prevăzute de lege. Dacă cel împotriva căruia s-a luat măsura arestării preventive sau s-a dispus internarea medicală ori o măsură de restrângere a libertății consideră că aceasta este ilegală, are dreptul, în tot cursul procesului, să se adreseze instanței competente, potrivit legii.

Orice persoană care a fost, în cursul procesului penal, privată de libertate sau căreia i s-a restrâns libertatea, ilegal sau pe nedrept, are dreptul la repararea pagubei suferite, în condițiile prevăzute de lege.

În tot cursul procesului penal, învinuitul sau inculpatul arestat preventiv poate cere punerea în libertate provizorie, sub controlul judiciar sau pe cauțiune”.

Legiuitorul a instituit o serie de garanții pentru a asigura libertatea persoanei în procesul penal:

- Cazurile și condițiile generale pentru luarea măsurilor preventive sunt strict determinate de lege. În acest sens dispozițiile art. 23 din Legea fundamentală se complinesc cu prevederile art. 136, art. 143, art. 145, art. 146 și art. 148 din Codul de procedură penală;

- De regulă, măsurile preventive pot fi dispuse de organe judiciare calificate. Astfel, cu excepția reținerii, măsură care poate fi luată de organele de cercetare penală și de procuror, toate celelalte măsuri preventive se dispun exclusiv de judecător;

- Legea a determinat durata fiecărei măsuri preventive restrictive de libertate. Astfel, reținerea se poate aplica pentru 24 de ore, arestarea preventivă a învinuitului poate fi luată pentru maxim 10 zile. Măsura obligării de a nu părăsi localitatea se poate lua pe o durată de 30 de zile.

---

¹⁾ Se are în vedere de legiuitorul constituant percheziția corporală.

În cazul arestării preventive a inculpatului, această măsură – de cel mult 30 de zile, poate fi prelungită, fiecare prelungire fiind tot pentru cel mult 30 de zile și este dispusă numai de instanța de judecată;

- Respectarea principiului legalității care determină efectuarea anumitor acte procesuale și procedurale în vederea luării, menținerii sau revocării uneia dintre măsurile preventive;

- Posibilitatea ca inculpatul arestat preventiv, care îndeplinește condițiile prescrise de lege, să fie pus în libertate provizorie fie sub control judiciar, fie pe cauțiune;

- Măsurile preventive luate pot fi menținute atâta timp cât sunt întrunite temeiurile care le justifică. Dacă aceste temeiuri nu mai subzistă, măsurile preventive trebuie înlocuite sau revocate. De asemenea, legea procesual-penală a prevăzut cazurile în care măsurile preventive încetează de drept.

VII. Principiul respectării demnității umane – Acest principiu fundamental al procesului penal este înscris în dispozițiile art. 5¹ Cod procedură penală, care prevede că: “orice persoană care se află în curs de urmărire penală sau de judecată trebuie tratată cu respectarea demnității umane. Supunerea acesteia la tortură sau la tratamente cu cruzime, inumane ori degradante este pedepsită de lege”¹⁾.

Constituția României prevede în dispozițiile art. 22 pct. 2 că: “nimeni nu poate fi supus torturii și nici unui fel de pedeapsă sau de tratament inuman ori degradant”.

În aplicarea acestui principiu, în art. 68 alin. 1 Cod procedură penală se prevede că este oprită și se întrebuițează violențe, amenințări ori alte mijloace de constrângere precum și promisiuni sau îndemnuri, în scopul de a obține probe.

Tot în Codul de procedură penală au fost reglementate anumite instituții care concretizează principiul enunțat. Între aceste instituții precizăm: amânarea executării pedepsei închisorii (art. 453 lit. “a”), întreruperea executării pedepsei închisorii (art. 455), suspendarea judecării (art. 303).

În Codul penal au fost reglementate și incriminate anumite infracțiuni împotriva înfăptuirii justiției, care privesc pe subiecții oficiali ai procesului penal: art. 266 alin. 2 și alin. 3 și art. 267¹

VIII. Principiul garantării dreptului la apărare

Acest principiu a fost consacrat din antichitate, în dreptul roman existând regula că nici o persoană nu poate fi judecată fără a fi apărată.

Dreptul la apărare a fost proclamat în Declarația Universală a Drepturilor Omului, care a fost adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. în anul 1948, fiind inclus printre drepturile fundamentale ale omului.

Dreptul persoanei de a se apăra sau de a fi asistată de apărător a fost prevăzut în Pactul internațional relativ la drepturile civile și politice, în art. 14, pct. 3, lit. “d”.

Constituția României prevede în art. 24 dreptul la apărare.

“Dreptul la apărare este garantat. În tot cursul procesului, părțile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu.”

Art. 6 din Codul de procedură penală, astfel cum a fost modificat prin Legea nr. 32/17.11.1990 și prin Legea nr. 281/2003, precizează:

“Dreptul de apărare este garantat învinuitului, inculpatului și celorlalte părți în tot cursul procesului penal.

---

¹⁾ A se vedea Legea nr. 32/1990, publicată în Monitorul Oficial, partea I, nr. 128/17.11.1990

În tot cursul procesului penal, organele judiciare sunt obligate să asigure părțile de deplină exercitare a drepturilor procesuale, în condițiile prevăzute de lege și să administreze probele necesare în apărare.

Organele judiciare au obligația să-l încunoștiințeze, de îndată și mai înainte de a-l audia, pe învinuit sau pe inculpat despre fapta pentru care este cercetat, încadrarea juridică a acesteia și să-i asigure posibilitatea pregătirii și exercitării apărării.

Orice parte are dreptul să fie asistată de apărător în tot cursul procesului penal.

Organele judiciare au obligația să încunoștiințeze pe învinuit sau pe inculpat, înainte de a i se lua prima declarație, despre dreptul de a fi asistat de un apărător, consemnându-se aceasta în procesul-verbal de ascultare. În condițiile și în cazurile prevăzute de lege, organele judiciare sunt obligate să ia măsuri pentru asigurarea asistenței juridice a învinuitului sau inculpatului, dacă acesta nu are apărător ales.”

În redactarea anterioară modificării aduse prin Legea nr. 32 / 1990, art. 6 din Codul de procedură penală, prevedea: “Dreptul de apărare este garantat învinuitului sau inculpatului, precum și celorlalte părți în tot cursul procesului penal, în condițiile prevăzute de lege.”

Față de reglementarea anterioară, textul modificat prevede următoarele prevederi:

- organele judiciare sunt obligate să încunoștiințeze pe învinuit sau inculpat, înainte de a i se lua prima declarație, despre dreptul de a fi asistat de un apărător, consemnându-se acest aspect în procesul-verbal de ascultare;

- organele judiciare penale au obligația de a lua măsuri în vederea asigurării asistenței juridice a învinuitului sau inculpatului, când acesta nu are apărător ales;

- organele judiciare penale au obligația de a încunoștiința pe învinuit sau inculpat despre fapta pentru care este învinuit și despre încadrarea juridică a acesteia;

- organele judiciare penale au îndatorirea de a administra probe în apărarea învinuitului sau inculpatului.

Dreptul la apărare, astfel cum este reglementat în dispozițiile legale, prezintă o serie de caracteristici:

- este un drept garantat în tot cursul procesului penal;

- este un drept procesual garantat tuturor părților din procesul penal;

- dreptul la apărare se realizează prin multiple modalități.

Referitor la cea de-a treia caracteristică facem precizarea că realizarea dreptului la apărare se concretizează prin: **dispozițiile procedurale**, prin **asistența juridică** și, nu în ultimul rând, prin **modul de organizare și funcționare al instanțelor judecătorești**.

A) **Dispozițiile procedurale** – garantează dreptul la apărare.

Astfel, cu referire exclusivă la faza de judecată, există obligația înștiințării tuturor părților, prin citare, cu privire la data și locul judecării (art. 175- 179 și art. 319 Cod procedură penală); judecata nu se poate desfășura decât în prezența inculpatului dacă acesta este arestat (art. 314 Cod procedură penală); instanța, judecând cauza penală, este obligată să procedeze la interogarea inculpatului (art. 323 Cod procedură penală); în urma dezbaterilor judiciare președintele completului de judecată va acorda ultimul cuvânt inculpatului (art. 340 Cod procedură penală); părțile au dreptul să depună, după lăsarea cauzei în pronunțare, concluzii scrise (art. 342 Cod procedură penală).

B) **Asistența juridică** – este oferită ca posibilitate tuturor părților din procesul penal.

Învinuitul sau inculpatul are dreptul de a fi asistat de un apărător, cu excepția cazurilor prevăzute de art. 171 Cod procedură penală când apărarea învinuitului sau inculpatului este obligatorie.

În situația în care asistența juridică a inculpatului este obligatorie, inculpatul nu va putea fi judecat dacă apărătorul (ales sau din oficiu) lipsește, iar cauza va fi amânată.

C) Dreptul la apărător este garantat și **prin modul de organizare și funcționare al instanțelor judecătorești.**

În acest sens, ierarhizarea instanțelor judecătorești asigură posibilitatea exercitării căilor de atac prevăzute de lege.

Dar, poate cea mai importantă garanție a dreptului la apărare o reprezintă din punct de vedere organizatoric, **independența judecătorilor** investiți cu soluționarea cauzei penale.

În lipsa unei independențe reale a judecătorilor exercitarea căilor de atac împotriva hotărârilor judecătorești pronunțate, ar reprezenta o **garanție formală** a dreptului la apărare.

Tot sub acest aspect considerăm că dreptul la apărare este garantat și de normele de competență a instanțelor în materie penală.

Instanțele care reprezintă veriga de bază a organizării au cea mai largă competență, practic au plenitudinea de jurisdicție.

Cu cât instanța judecătorească este de un grad superior în structura organizării judecătorești, cu atât competența de judecată a acesteia în fond (în primă instanță) este mai redusă.

IX. Principiul egalității persoanelor în procesul penal.

Considerat de unii autori ca fiind un principiu fundamental al procesului penal¹⁾, iar de alți autori ca un principiu complementar²⁾, acest principiu al procesului penal se fundamentează pe unitatea poporului român și pe egalitatea între cetățenii României, fără deosebire de rasă, de naționalitate, de origine etnică, de limbă, de religie, de sex, de opinie, de apartenență politică, de avere, sau de origine socială.

Art. 16 din Constituția țării stipulează principiul supremației legii și subliniază egalitatea cetățenilor români în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări.

Din aceste dispoziții cu caracter general cuprinse în Legea fundamentală rezultă și egalitatea procesuală a tuturor participanților în procesele penale.

De altfel Legea nr. 304/2004, republicată, prevede că justiția se desfășoară în mod egal în raport cu toate persoanele.

Egalitatea procesuală a participanților în procesul penal implică, în mod necesar, și accesul liber la justiție care este consacrat în art. 21 din Constituție.

Egalitatea persoanelor în procesul penal nu trebuie privită în sensul că toți participanții, indiferent de poziția lor, ar putea exercita în mod concret anumite drepturi procesuale fără a exista distincții sau particularități.

Existența unor norme procesuale derogatorii de la dreptul comun sau a unor proceduri speciale, în raport de calitatea participanților, care atrag o competență determinată nu infirmă principiul egalității persoanelor în procesul penal.

De cele mai multe ori instituirea unei proceduri speciale – spre exemplu procedura specială ce se aplică infractorilor minori – constituie o protecție acordată de lege, în temeiul principiului umanismului dreptul procesual penal.

Trebuie să menționăm că în raporturile cu organele judiciare penale părțile au aptitudinea de a exercita aceleași drepturi procesuale. Legea nu creează nici privilegii procesuale și nici restricții procesuale în raport cu anumite categorii de persoane.

¹⁾ A se vedea: Ion Neagu, *Tratat de procedură penală*, Ed. Pro, București, 1997, pag. 64-66;

²⁾ A se vedea: Nicolae Volonciu, *Tratat de procedură penală*, vol. I, Partea generală, Ed. Paideia, București, 1993, pag. 117-119

Principiul egalității persoanelor în procesul penal este garantat prin incriminarea în art. 247 din Codul penal a infracțiunii de abuz în serviciu prin îngrădirea unor drepturi.

X. Principiul operativității în procesul penal.

Cunoscut și sub denumirea de **rapiditate** sau de **celeritate** acest principiu nu este reglementat în dispozițiile Codul de procedură penală.

Doctrina juridică procesual penală consideră acest principiu de bază în desfășurarea procesului penal.

În mod indirect acest principiu rezultă din dispozițiile art. 1 Cod procedură penală care prevăd că procesul penal are ca scop constatarea **la timp** și în mod complet a faptelor care constituie infracțiuni.

Operativitatea în procesul penal reprezintă o garanție în vederea aflării adevărului în procesul penal cu efect direct asupra calității probelor administrate.

Cea mai importantă instituție a dreptului procesual penal care stimulează operativitatea cauzelor penale este **termenul**.

Instituțiile reglementate de dispozițiile art. 335, art. 336 și art. 337 din Codul de procedură penală au în vedere simplificarea și operativitatea procesului penal, ca urmare a investirii instanței de judecată să soluționeze aspectele referitoare la actele materiale, faptele și persoanele descoperite în timpul judecării cauzei penale.

În ultimii ani se observă în activitatea Consiliului Superior al Magistraturii un interes deosebit pentru stimularea operativității soluționării cauzelor penale aflate pe rolul instanțelor judecătorești.

XI. Limba în care se desfășoară procesul penal.

În conformitate cu dispozițiile art. 128 pct. 1 din Constituția României: “Procedura judiciară se desfășoară în limba română”.

Codul de procedură penală prevede în art. 7 alin. 1 că: “În procesul penal procedura judiciară se desfășoară în limba română”.

Art. 128 pct. 2 din Constituție prescrie că: “cetățenii români aparținând minorităților naționale, au dreptul să se exprime în limba maternă în fața instanțelor de judecată, în condițiile legii organice.”

Reglementarea constituțională citată anterior diferă de prevederile art. 7 alin. 2 din Codul de procedură penală care au următorul text legal: “În fața organelor judiciare se asigură părților și altor persoane chemate în proces folosirea limbii materne, actele procedurale întocmindu-se în limba română.”

Prin urmare, concluzia logică care se deduce este că dispozițiile art. 7 alin. 2 din Codul de procedură penală sunt abrogate implicit (tacit), în baza dispozițiilor art. 150 pct. 1 din Constituție: “Legile și toate celelalte acte normative rămân în vigoare, în măsura în care nu contravin legii prezenței Constituției”. Deci toate dispozițiile care contravin Legii fundamentale – inclusiv art. 7 alin. 2 Cod procedură penală – sunt implicit abrogate.

În consecință în procesele penale desfășurate în unitățile administrativ-teritoriale locuite și de populație de altă naționalitate decât cea română, se utilizează exclusiv limba română. Persoanele care nu înțeleg sau nu vorbesc limba română au dreptul la asistare de către un interpret, care să le faciliteze participarea efectivă la soluționarea proceselor penale.

Cu privire la stabilirea gradului de cunoaștere de către inculpat a limbii în care se desfășoară procedura judiciară, s-a statuat că dreptul de apreciere al acestui aspect revine judecătorului investit cu soluționarea fondului cauzei.

XII. Principiul dreptului la un proces echitabil.

Art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului consacră principiul dreptului la un proces echitabil.¹⁾

În baza art. 20 din Constituția României documentul internațional precizat face parte din dreptul intern, național și în consecință principiul analizat este unul din principiile fundamentale ale procesului penal român.

Principiul prevede că orice persoană are dreptul la judecarea sa în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil, de către o instanță independentă și imparțială, constituită pe baza dispozițiilor legale.

Dreptul la un proces echitabil implică, în mod corelativ și obligația organelor judiciare penale de a asigura punerea efectivă în practică a acestui principiu.

Acest principiu presupune egalitatea drepturilor și obligațiilor procesuale ale acuzării cu cele care revin apărării.

Acest principiu fiind relativ nou în legislația românească nu a fost aplicat în mod frecvent de către organele judiciare penale.

* * *

Aceasta a fost analiza – pe scurt – a principiilor fundamentale ale procesului penal român, consacrate în doctrina juridică procesual penală.

Urmează să analizăm corelația principiilor fundamentale cu principiul constituțional-juridic al independenței judecătorilor.

Principiul independenței judecătorilor garantează aflarea adevărului și corecta soluționare a cauzelor penale. Principiul presupune înlăturarea oricărei influențe exterioare actului de justiție realizat de către judecători.

Formularea principiului independenței judecătorilor prezintă un dublu caracter în sensul că judecătorul este independent pentru că se supune numai legii și totodată se supune numai legii deoarece este independent. Deci independența judecătorului se manifestă în raport cu participanții la procesul penal și cu apărătorii acestora. În scopul înlăturării arbitrariului, judecătorul nu este independent în raport cu legea deoarece acesta, pe de o parte, reglementează cadrul procesual și activitatea judiciară, desfășurată în cauzele penale, iar, pe de altă parte, aptitudinea judecătorului de a pronunța dreptul este conferită de lege.

Toate principiile fundamentale ale procesului penal trebuie să fie aplicate, în cadrul fazei de judecată, de judecători independenți. Tot acestora le revine obligația legală de a verifica activitatea procesuală, inclusiv respectarea principiilor fundamentale, desfășurată de organele judiciare penale, în cadrul fazei de urmărire penală.

Independența judecătorilor se realizează în cadrul activității de judecată. Pentru activitatea administrativă pe care o desfășoară, judecătorii rămân subordonați ierarhic în raport cu organele de conducere.

Independența judecătorilor trebuie să se manifeste atât pe **plan intern** cât și pe **plan exterior**.

---

¹⁾ Ratificată de România prin Legea nr. 30 / 1994, publicată în Monitorul Oficial, partea I, nr. 135 / 31.05.1994.

Astfel, judecătorii investiți cu soluționarea cauzei penale trebuie să nu fie, sub nici o formă, interesați de soluția ce urmează a se adopta. În scopul garantării imparțialității și independenței judecătorilor legea prevede instituțiile: incompatibilității, abținerii și recuzării.

Sub raport exterior, judecătorii trebuie să fie feriți de influențe, intervenții sau presiuni din partea organelor de conducere, a celorlalți magistrați, a altor puteri constituite în stat, a grupurilor sociale de presiune sau din partea anumitor persoane.

În esență reținem că respectarea independenței judecătorilor implică și garanția aplicării, în litera și spiritul legii, a tuturor instituțiilor procesual penale, inclusiv a principiilor fundamentale ale procesului penal.

Datorită acestui fapt considerăm că principiul independenței judecătorilor se află în corelație (în interdependență) cu principiile fundamentale ale procesului penal român.

§ 2. COMPUNEREA ȘI FUNCȚIONAREA INSTANȚELOR JUDECĂTOREȘTI ÎN MATERIE PENALĂ – GARANȚIA APLICĂRII ÎN PRACTICA JUDICIARĂ A PRINCIPIULUI INDEPENDENȚEI JUDECĂTORILOR.

Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, republicată, prevede în art. 54 următoarele: “Cauzele date, potrivit legii, în competența de primă instanță a judecătoriei, tribunalului și curții de apel se judecă în complet format dintr-un judecător, cu excepția cauzelor privind conflictele de muncă și de asigurări sociale.

Apelurile se judecă în complet format din 2 judecători, iar recursurile în complet format din 3 judecători, cu excepția cazurilor în care legea prevede altfel.

În cazul completului format din 2 judecători, dacă aceștia nu ajung la un acord asupra hotărârii ce urmează a se pronunța, procesul se judecă din nou în complet de divergență, în condițiile legii.

Completul de divergență se constituie prin includerea, în completul de judecată, a președintelui sau a vicepreședintelui instanței, a președintelui de secție ori a judecătorului din planificarea de permanență.”

Art. 55 din același act normativ juridic prevede:” Completul pentru soluționarea în primă instanță a cauzelor privind conflictele de muncă și asigurări sociale se constituie din 2 judecători și 2 asistenți judiciari.

Asistenții judiciari participă la deliberări cu vot consultativ și semnează hotărârile pronunțate. Opinia acestora se consemnează în hotărâre, iar opinia separată se motivează.

În cazul în care judecătorii care intră în compunerea completului de judecată nu ajung la un acord asupra hotărârii ce urmează a se pronunța, procesul se judecă din nou în complet de divergență, prevederile art. 54 alin 3 și 4 fiind aplicabile.”

În conformitate cu dispozițiile legale în vigoare la judecătorii, tribunale și la curțile de apel se judecă, în primă instanță, cu complete de judecată compuse dintr-un singur judecător.

Prevederile legii de organizare judiciară au introdus, în soluționarea unui număr important de cauze, instituția judecătorului unic.

Completul monocromatic funcționa și înainte sub imperiul Legii nr. 92 /1992 prin Legea nr. 142/1997¹⁾, numai în cazurile limitativ prevăzute de lege.

Astfel, în materie penală, se judecau în complete formate dintr-un singur judecător următoarele categorii de cauze:

---

¹⁾ Publicată în Monitorul Oficial, partea I, nr. 170 / 25 - iulie - 1997.

- infracțiunile la care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate și se adresează direct instanței de judecată;

- cererile și căile de atac de competența judecătorilor, în legătură cu infracțiunile, prevăzute de art. 279 alin. 2 lit. “a” Cod procedură penală.

- cererile de reabilitare.

Ulterior modificării legii, aceste categorii de cauze penale au fost judecate de către judecătorii stagieri care au promovat examenul de verificare susținut după 6 luni de funcționare, în complete monocratice.

Instituția judecătorului unic este relativ răspândită în legislațiile moderne datorită avantajelor de ordin practic.

În sistemul legislativ al altor țări s-a prevăzut că judecătorul unic înfăptuiește judecata în cauze mai puțin complexe în raport cu natura mai ușoară a faptelor penale săvârșite.

Situațiile în care o cauză penală se soluționează de un complet de judecată compus dintr-un singur judecător sunt distincte în raport cu împrejurările în care o activitate judiciară este desfășurată de un singur judecător, cum ar fi: președintele instanței, președintele completului de judecată sau un alt judecător care funcționează la instanța respectivă.

Spre exemplu: măsurile premergătoare judecării cauzei penale sunt luate de președintele completului de judecată (art. 313 Cod procedură penală), președintele completului de judecată asigură ordinea și solemnitatea ședinței și constată infracțiunile de audiență (art. 298-299 Cod procedură penală), judecătorul delegat la Biroul de Executări Penale al instanței judecătorești îndeplinește activitatea de punere în executare a hotărârilor judecătorești pronunțate, care au rămas definitive (art. 415 Cod procedură penală).

Considerăm că indiferent dacă completul cu judecată este constituit monocritic sau colegial, judecătorii care participă la activitatea de judecată sunt **inamovibili și independenți**.

În stadiul actual al reformei justiției în România s-a optat pentru instituția judecătorului unic care conduce la o responsabilitate sporită a judecătorului și în consecință la o soluționare mai atentă a cauzelor penale.

În raport cu completele colegiale, completul monocritic prezintă o serie de dezavantaje.

Dintre acestea cel mai important este judecarea cauzelor penale de către judecătorii stagieri și de tinerii judecători inamovibili, constituiți în complete monocratice.

Completele de judecată fiind constituite de judecători de carieră care anterior investirii în funcție sunt selecționați pe criterii de competență profesională, creează certitudinea aplicării normelor juridice în litera și spiritul voinței legiuitorului.

Cu privire la compunerea instanței de judecată ne vom referi în continuare **la participarea persoanelor nespecializate la activitatea de judecată și în mod deosebit la organizarea și funcționarea Curților cu jurați**.

În statele – orașe din Grecia antică și în Imperiul Roman cetățenii participau în mod activ la judecarea cauzelor în piața publică.

Intervenția cetățenilor în soluționarea cauzelor penale reprezenta o formă de manifestare a democrației și o garanție împotriva arbitrariului și abuzurilor funcționarilor de stat.

În dreptul modern, participarea nespecialiștilor la activitatea de judecată se realizează prin intermediul **juriului**, care este frecvent întâlnit în legislațiile statelor vest-europene.

Instituția juriului a fost introdusă în sistemele juridice ulterior revoluției franceze.

Curțile cu jurați au o tradiție în sistemul de drept romano-germanic de aproape două secole. Această categorie de instanțe a funcționat și în țara noastră până în anul 1939.

Curțile cu jurați sunt instanțe cu caracter nepermanent. Ele funcționează în sesiuni și judecă cauzele penale cu care au fost sesizate.

Din punct de vedere ierarhic și organizatoric, Curțile cu jurați sunt superioare în grad instanțelor de drept comun, fiind ierarhic inferioare în raport cu instanța supremă.

De regulă, Curțile cu jurați funcționează ca secții ale Curților de Apel și au în competență infracțiuni de mare gravitate.

În sistemele juridice care cunosc împărțirea tripartită a infracțiunilor în crime, delikte și contravenții, aceste instanțe au competență criminală.

Legislația franceză permite judecarea tuturor infracțiunilor conexe cu crimele la această categorie de instanțe.

Organizatoric, Curțile cu jurați sunt compuse din două organisme: completul de judecată alcătuit din judecători profesioniști și juriu.

Completul de judecată este alcătuit dintr-un număr de trei judecători din care unul are calitatea de președinte; există legislații care prevăd un singur judecător de profesie.

Juriul este format dintr-un număr de persoane care nu au studii juridice superioare fiind alese dintre cetățeni.

Numărul persoanelor care compun juriul este variabil. Tradițional juriul este format din 12 jurați¹⁾.

În Republica Franceză, în prezent juriul este format din 9 membri iar legislația elvețiană prevede un număr de 6 jurați.

Codul judiciar belgian indică condițiile pe care trebuie să le îndeplinească un cetățean pentru a fi jurat: să fie înscris în listele electorale, să se bucure de plenitudinea drepturilor civile și să aibă vârsta cuprinsă între 30-60 ani.

De asemenea, juratul trebuie să știe să scrie și să citească și să cunoască limba în care se desfășoară procesul penal.

Inculpatul și procurorul au dreptul să recuze un număr de jurați fără a fi obligați să motiveze această manifestare de voință.

Înainte de a începe activitatea jurații sunt instruiți de președintele completului de judecată și depun un jurământ.

Jurământul se referă la atitudinea independentă și imparțială pe care juratul trebuie să o manifeste în desfășurarea judecării cauzei penale.

Judecarea cauzelor penale în fața Curților cu jurați comportă din punct de vedere procedural anumite particularități. Astfel, trimiterea în judecată a inculpatului nu este dispusă de judecătorul de instrucție sau de procuror ci de un organism judiciar denumit **cameră de acuzare**. Înaintea efectuării cercetării judecătorești atât acuzarea cât și apărarea trebuie să-și notifice martorii propuși în vederea audierii.

După terminarea ședinței de judecată juriul se retrage și deliberează în secret cu privire la stabilirea situației de fapt.

În concret se are în vedere: existența infracțiunii (plenitudinea conținutului constitutiv al acesteia – latura obiectivă și latura subiectivă), existența eventuală și incidența circumstanțelor reale și personale, atenuate sau agravante, existența unor cauze care împiedică formarea, în integralitatea sa, a conținutului constitutiv al infracțiunii, sau a unei cauze care înlătură caracterul penal al faptei.

Calitatea esențială a Curții cu jurați constă în caracterul democratic concretizat în participarea cetățenilor la activitatea de judecată. Astfel se creează sentimentul siguranței că

---

¹⁾ Este numărul membrilor din juriu, prevăzut de legislația românească, până în anul 1939.

fiecare cetățean va fi judecat – în situația comiterii unei infracțiuni – de reprezentanții poporului, care sunt cooptați la exercitarea puterii etatice, în cadrul autorității judecătorești.

Considerăm că desfășurarea judecării cauzelor penale de către o instanță care are în componență jurați prezintă și inconveniente.

Funcția de judecată trebuie exercitată – în opinia noastră – de persoane fizice specializate.

Judecătorul trebuie să aibă cunoștințe aprofundate în domeniul științelor juridice în materia dreptului penal și a dreptului procesual penal, precum și cunoștințe din domeniul auxiliar al dreptului: criminologie, sociologie juridică, psihologie, medicină legală ș.a.

Disputa cu privire la o eventuală înființare a Curților cu jurați în România trebuie să pornească de la utilitatea acestei forme de exercitare a autorității judecătorești. Fără îndoială trebuiesc avute în vedere și tradițiile juridice puternice ale acestei instituții, fapt pentru care țările în care funcționează astfel de instanțe nu au renunțat la această formă democratică de exercitare a puterii judecătorești.

În condițiile sociale și juridice din țara noastră, existente ca urmare a Revoluției din Decembrie 1989, instituirea Curților cu jurați ar reprezenta – cu toate inconvenientele precizate – o etapă importantă în realizarea Statului de Drept, prin consacrarea formelor organizatorice democratice de manifestare a societății civile, în toate aspectele vieții sociale, inclusiv în activitatea de judecată a cauzelor penale.

§ 3. LIMITELE GARANȚILOR JURIDICE ACORDATE PRINCIPIULUI INDEPENDENȚEI JUDECĂTORILOR.

1. Problematika obligativității deciziilor pronunțate de Curtea Supremă de Justiție în cadrul recursurilor în interesul legii.

Potrivit art. 126 pct. 1 din Constituția României: “Justiția se realizează prin Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege”. Deci, Înalta Curte de Casație și Justiție reprezintă instanța supremă în raport cu organul jurisdicțional judiciar.

Prin noțiunea de **ordin de jurisdicție** – se înțelege un sistem de autorități jurisdicționale – instanțe judecătorești – ierarhizate care au în vârf o curte supremă.

Curtea Supremă a unui ordin de jurisdicție este instanța la care ajung, prin intermediul căilor de atac, hotărârile judecătorești pronunțate de instanțele inferioare, iar hotărârile instanței supreme nu mai sunt susceptibile de a fi atacate în fața unei alte jurisdicții. De asemenea, instanța superioară are și rolul de a asigura unitatea de jurisprudență a ordinului de jurisdicție în care este inclusă.

În țara noastră există jurisdicția judiciară, care este unicul ordin jurisdicțional¹⁾, a cărui curte supremă este Înalta Curte de Casație și Justiție.

Curtea Constituțională a României nu este inclusă în jurisdicția judiciară, ci reprezintă o jurisdicție specializată. Fiind vorba de o singură instanță, Curtea Constituțională nu formează un ordin de jurisdicție. De asemenea, nici Curtea de Conturi nu are caracterul de Curte Supremă a unui ordin de jurisdicție, întrucât hotărârile pe care le pronunță pot fi atacate în fața instanțelor judecătorești de drept comun, în baza principiului accesului liber la justiție (art. 21 din Constituția României).

Înalta Curte de Casație și Justiție urmărește aplicarea corectă și unitară a legilor de către toate instanțele judecătorești.

În consecință Î.C.C.J. trebuie să dispună de mijloacele necesare pentru îndeplinirea acestei atribuții. Deci pentru ca efectiv să se asigure uniformizarea jurisprudenței este necesar ca anumite categorii de hotărâri judecătorești să fie obligatorii pentru toate instanțele care compun ordinul de jurisdicție judiciară. Dacă unele hotărâri pronunțate de Î.C.C.J. în vederea realizării unității jurisprudenței sunt obligatorii pentru instanțele inferioare înseamnă că aceste hotărâri judecătorești constituie izvoare ale dreptului pozitiv (obiectiv).

Hotărârile Î.C.C.J. care au calitatea de izvoare de drept sunt deciziile pronunțate de Secțiunile Unite cu privire la **recursurile în interesul legii** și hotărârile prin care Secțiunile Unite **soluționează sesizările privind schimbarea propriei jurisprudențe**.

A) Hotărârile Î.C.C.J. prin care se soluționează recursurile în interesul legii.

Prevederile art. 414² Cod procedură penală și respectiv prevederile art. 329 Cod procedură civilă prevăd competența de a soluționa recursurile în interesul legii. Potrivit textelor de lege indicate, competența de soluționare revine Secțiilor Unite ale Î.C.C.J. .

Pentru o prezentare comparativă, deși ne referim la procesul penal, vom aborda chestiunea în discuție având în vedere atât dispozițiile procesual penale cât și cele procesual civile.

¹⁾ În **Franța** există: o jurisdicție judiciară, având în frunte Curtea de Casație și o jurisdicție administrativă, organul de vârf fiind Consiliul de Stat. În **Germania** există mai multe jurisdicții: ordinară, administrativă, financiară, de muncă și socială, fiecare cu propria instanță supremă: Curtea de Casație, Tribunalul Administrativ Federal, Curtea Federală Supremă de Materie Fiscală, Tribunalul Federal al Muncii și Curtea Federală de arbitraj Social).

*. În **materie civilă**, recursul în interesul legii este calificat de Codul de procedură civilă ca fiind o cale extraordinară de atac, sediul materiei fiind în Cartea II, Titlul V, Cap. III.

Întrucât exercitarea recursului în interesul legii nu produce nici un efect cu privire la părțile din proces, considerăm că, înainte de fi o cale extraordinară de atac, această instituție reprezintă un mijloc de asigurare a unității jurisprudenței.

Titularul recursului în interesul legii este Procurorul General al Parchetului de pe lângă Î.C.C.J. care îl poate exercita din oficiu sau îl poate exercita la cererea ministrului justiției. Considerăm că în acord cu dispozițiile art. 131 pct. 1 din Constituție – care prevăd că procurorii își desfășoară activitatea potrivit principiului legalității, al imparțialității și al controlului ierarhic, sub autoritatea ministrului justiției – cererea formulată de ministrul justiției și adresată procurorului general al Parchetului de pe lângă Î.C.C.J. în temeiul art. 329 alin. 1 Cod procedură civilă are caracter obligatoriu pentru acesta din urmă.

Orice persoană fizică sau persoană juridică poate solicita direct procurorului general al Parchetului de pe lângă Î.C.C.J. să declare recurs în interesul legii, după cum se poate adresa și ministrului justiției care va efectua o solicitare către procurorul general al Parchetului de pe lângă Î.C.C.J. .

Condiția de exercitare a unui recurs în interesul legii o reprezintă existența unei practici judiciare neuniforme, cuprinzând soluții contradictorii, referitoare la probleme de drept care au primit o soluționare diferită din partea instanțelor judecătorești.

Deci, nu se poate declara recurs în interesul legii în ipoteza în care problema de drept pusă în discuție a primit o soluționare unitară din partea tuturor instanțelor de judecată.

Din momentul în care a fost declarat, recursul în interesul legii nu mai poate fi retras. La judecarea recursului în interesul legii din partea Ministerului Public participă la ședințele de judecată a Î.C.C.J. în Secții Unite, procurorul general al Parchetului de pe lângă Î.C.C.J., un adjunct al acestuia sau un alt procuror desemnat din Parchetul de pe lângă Î.C.C.J. .

Înalta Curte de Casație și Justiție se pronunță în conformitate cu dispozițiile art. 255 alin. 1 Cod procedură civilă printr-o decizie.

Soluția se pronunță exclusiv în interesul legii și nu are efect cu privire la hotărârea judecătorească examinată și nici cu privire la situația părților din acel proces.

Legea prevede că dezlegarea (adică soluția) dată problemelor de drept judecate este obligatorie pentru instanțele de judecată civile.

Deciziile pronunțate au efect numai pentru viitor.

*. În **materie penală (materială și procesuală)**, recursul în interesul legii este considerat tot o cale extraordinară de atac. Sediul materiei, de lege lata, este în art. 414² Cod procedură penală din Titlul II – partea specială, cap. IV, secțiunea III.

În principiu dispozițiile menționate la tratarea recursului în interesul legii în materie civilă rămân valabile.

Scopul recursului în interesul legii în materie penală îl reprezintă asigurarea aplicării unitare a legilor penale și a legilor de procedură penală pe tot cuprinsul țării.

Această instituție vizează exclusiv chestiuni de drept, iar titularii ei sunt: Procurorul general al Parchetului de pe lângă Î.C.C.J., în mod direct sau ministrul justiției prin intermediul procurorului general al Parchetului de pe lângă Î.C.C.J. .

La ședințele de judecată ale Î.C.C.J. în Secții Unite, din partea Ministerului Public în calitate de reprezentant, participă procurorul general al Parchetului de pe lângă Î.C.C.J., un adjunct al acestuia sau un alt procuror din Parchetul de pe lângă Î.C.C.J. .

În temeiul ar. 311 alin. 2 Cod procedură penală, hotărârea adoptată de Î.C.C.J. în Secții Unite, în soluționarea unui recurs în interesul legii este o decizie.

Soluțiile adoptate se pronunță exclusiv în interesul legii și în consecință ele nu au nici un efect cu privire la hotărârea judecătorească examinată sau cu privire la părțile din procesul penal.

Legea nu prevede dacă deciziile pronunțate de Î.C.C.J. – Secțiile Unite, în soluționarea recursurilor în interesul legii, în materie penală, au forță obligatorie în fața instanțelor de judecată penală.

Credem că această lacună a legii nu poate fi interpretată altfel decât prevăd dispozițiile legale cu referire la obligativitatea recursului în interesul legii în materie civilă.

Deciziile pronunțate de Î.C.C.J. în Secții Unite, în materie penală sunt obligatorii pentru instanțele judecătorești, deoarece altfel instituția recursului în interesul legii nu ar avea nici o eficiență și în consecință nu s-ar justifica rațiunea de a fi reglementată. La fel ca în materie civilă și în materie penală deciziile pronunțate în recursurile în interesul legii au efect numai pentru viitor.

B) Hotărârile pronunțate de Î.C.C.J. în Secții Unite cu privire la soluționarea sesizărilor referitoare la schimbarea jurisprudenței proprii.

Sediul materiei îl reprezintă art. 25 lit. “d” și art. 31 din Legea nr. 56/1993 a C.S.J. și art. 9, art. 11, lit. “h” și art. 12 din Regulamentul de organizare și funcționare a C.S.J.¹⁾ astfel cum a fost modificat prin Hotărârea Curții Supreme de Justiție nr. 1/1995²⁾, până la data adoptării următoarelor Legi: nr. 303/2004; nr. 304/2004 și nr. 317/2004, toate republicate.

Dacă un complet de judecată al unei secții a Î.C.C.J. înțelege să se îndepărteze de jurisprudența respectivei secții o va sesiza pe aceasta. La dezbateri vor participa: judecătorii secției și magistrații – asistenți, cu drept de vot consultativ.

Pot participa fără drept de vot, judecători din alte secții.

Dacă cu majoritatea voturilor judecătorilor respectiva secție apreciază că este necesar să revină, asupra propriei jurisprudențe, judecata cauzei va fi întreruptă și vor fi sesizate Secțiile Unite ale Î.C.C.J., care sunt competente să soluționeze sesizările privind schimbarea jurisprudenței Î.C.C.J. .

Interpretarea dată de Secțiile Unite cu votul majorității judecătorilor este obligatorie pentru toate completele de judecată, indiferent dacă este vorba de schimbarea jurisprudenței respectivei secții sau de menținerea acesteia.

Hotărârile Secțiilor Unite în sesizările privind schimbarea jurisprudenței se pronunță numai cu privire la chestiunile de drept.

Hotărârile pronunțate de Secțiile Unite în soluționarea sesizărilor privind schimbarea jurisprudenței proprii constituie izvor de drept, având caracter obligatoriu pentru complete de judecată ale Î.C.C.J. .

Ele **nu au un caracter obligatoriu** în raport cu celelalte instanțe judecătorești, dar, în mod indirect, se impun.

Multe din soluțiile instanțelor inferioare ajung în fața secțiilor Î.C.C.J., iar completele secției instanței supreme, la pronunțare, vor trebui să respecte deciziile pronunțate de Secțiile Unite în sesizările privind schimbarea propriei jurisprudențe.

Deciziile pronunțate de Secțiile Unite ale Î.C.C.J. în soluționarea recursurilor în interesul legii și hotărârile pronunțate cu privire la schimbarea jurisprudenței proprii au caracter

¹⁾ Publicat în Monitorul Oficial, partea I, nr. 257/2 noiembrie 1993.

²⁾ A se vedea Monitorul Oficial, partea I, nr. 157 din 20 iulie 1995.

obligatoriu, primele în raport cu toate instanțele judecătorești din România, iar secunde numai pentru completele Î.C.C.J.

Și unele și altele din cele două categorii de hotărâri pronunțate de Secțiunile Unite ale Î.C.C.J. nu au autoritate de lucru judecat. Astfel, soluționând un recurs în interesul legii, Secțiunile Unite pot adopta o altă soluție decât cea cuprinsă într-o hotărâre privind propria jurisprudență.

În acest caz, vechea hotărâre devine caducă, în viitor urmând a fi respectată, de toate instanțele judecătorești, inclusiv de completele Î.C.C.J., noua decizie adoptată.

Obligativitatea deciziilor pronunțate de Secțiunile Unite ale Î.C.C.J., cu privire specială asupra recursului în interesul legii-limitează independența judecătorilor?

Considerăm că prin conferirea calității de izvor al dreptului pozitiv (obiectiv) deciziilor pronunțate de Secțiunile Unite ale Î.C.C.J. în soluționarea unui recurs în interesul legii, nu se încalcă principiul separației puterilor în stat care se completează tocmai cu colaborarea dintre puterile etatice.

Cum principiul independenței judecătorilor derivă din principiul separației puterilor în stat, nefind uzurpat ultimul principiu evident că nu este înlăturat nici primul principiu.

Pe de altă parte deciziile Secțiunilor Unite ale Î.C.C.J. privesc exclusiv chestiunile de drept și deci asupra situației de stabilire a stării de fapt, judecătorul este suveran (la judecata în fond și în apel). Rezultă că independența judecătorului există cu toate garanțiile aferente.

2. Problematika obligativității indicațiilor date de instanța superioară pentru instanța inferioară în cadrul desființării sentinței cu trimitere spre rejudecare în apel și a casării hotărârii judecătorești cu trimitere spre rejudecare în recurs.

Dacă la judecarea cauzei penale în apel, instanța de control judiciar admite apelul, în baza art. 379 pct. 2 lit. "b" Cod procedură penală, soluționarea cauzei în fond va reveni instanței a cărei hotărâre judecătorească a fost desființată. În această ipoteză, cauza se trimite instanței competente spre rejudecare în primă instanță.

Codul de procedură penală prevede cazurile în care se pronunță de instanța de apel desființarea sentinței apelate cu trimiterea cauzei spre rejudecare la prim instanță.

a). Când judecata la prima instanță a avut loc în lipsa unei părți nelegal citate sau care, legal citată a fost în imposibilitate de a se prezenta la judecată și de a înștiința despre această imposibilitate;

b). Când prin sentința apelată nu a fost rezolvat fondul cauzei;

c). Când prima instanță a judecat fără a avea competența, în conformitate cu dispozițiile legale.

În cazul desființării sentinței penale în apel cu trimiterea cauzei spre rejudecare la prima instanță, în conformitate cu dispozițiile art. 385 alin. 1 Cod procedură penală, instanța de rejudecare trebuie să se conformeze hotărârii și indicațiilor instanței de apel.

Această obligație a instanței de rejudecare subzistă atâta timp cât situația de fapt rămâne cea avută în vedere de instanța de control judiciar la soluționarea apelului.

Indicațiile date prin decizia instanței de apel se pot referi la chestiuni de drept sau la chestiuni de fapt.

Spre exemplu: în ipoteza în care s-a desființat sentința penală pentru motivul că inculpatul nu a fost citat la adresa la care locuiește efectiv, instanța de rejudecare trebuie să-l citeze pe acesta la adresa indicată în decizia instanței de apel.

Dar, dacă inculpatul printr-o cerere adresată instanței indică o altă adresă la care solicită să fie citat, instanța de rejudecare îl va cita la noua adresă, pe considerentul că a fost modificată situația de fapt avută în vedere de instanța de apel la soluționarea căii ordinare de atac.

În ipoteza în care la soluționarea unui recurs penal instanța de control judiciar a admis recursul și a dispus casarea hotărârii judecătorești recurate, în temeiul prevederilor art. 385¹⁵ pct. 2 lit. "c", cauza se va trimite spre rejudecare la instanța a cărei hotărâre a fost casată, în cazurile prevăzute în art. 385⁹ alin. 1 pct. 3- 5, pct. 6 teza a doua, pct. 7- 10 și pct. 21; și rejudecarea de către instanța competentă, în cazul prevăzut în art. 385⁹ alin. 1 pct. 1.

Astfel, dacă a fost casată numai hotărârea instanței de apel cauza se va trimite spre rejudecare la instanța de apel. Dacă prin admiterea recursului au fost casate și hotărârea primei instanțe și hotărârea instanței de apel, cauza penală se va trimite spre rejudecare la prima instanță.

Cazurile în care instanța de recurs poate adopta soluția de casare cu trimitere spre rejudecare sunt următoarele:

a). – Când casarea s-a realizat ca urmare a existenței unuia dintre cazurile de nulitate absolută prevăzută de art. 197 alin. 2 Cod procedură penală.

Soluția pornește de la ideea că actul nul absolut trebuie refăcut de către instanța care a încălcat legea procedurală.

b). – Când casarea a avut loc ca urmare a existenței unor nulități relative prevăzute de lege. Acestea sunt următoarele:

- judecata s-a desfășurat în lipsa unei părți nelegal citate sau care, deși a fost legal citată, s-a aflat în imposibilitatea de a se prezenta la judecată și de a înștiința despre această imposibilitate;

- când unei părți i s-a respins în mod nejustificat o cerere de amânare și din această cauză nu a putut să-și facă apărarea.

c). – Când prin hotărârea atacată nu a fost rezolvat fondul cauzei.

În conformitate cu prevederile art. 385¹⁸ Cod procedură penală, instanța de rejudecare (fie instanța de apel, fie prima instanță, după caz), trebuie să se conformeze hotărârii instanței de recurs, în măsura în care situația de fapt rămâne cea avută în vedere la soluționarea recursului.

Indicațiile date de instanța de recurs pot să se refere la chestiuni de fapt sau la chestiuni de drept.

Dacă instanța de recurs a dispus refacerea unor acte procesuale sau proceduale care au fost anulate, instanța de rejudecare este obligată să refacă actele respective.

În ipoteza în care instanța de recurs a dat indicații cu privire la încadrarea juridică a faptei, această indicație este obligatorie pentru instanța de rejudecare, dacă situația de fapt rămâne neschimbată.

Dacă recursul este declarat împotriva unei sentințe penale care nu poate fi atacată cu apel sunt obligatorii și indicațiile date de instanța de recurs cu privire la chestiunile de fapt.¹⁾

Din examinarea aspectelor procesuale referitoare la obligativitatea indicațiilor date de instanța superioară pentru instanța inferioară, în cadrul desființării sentinței penale cu trimitere spre rejudecare în apel și a casării hotărârii judecătorești (sentința penală sau decizie penală) cu trimitere spre rejudecare în recurs, reținem că în ambele situații nu este afectat sub nici o formă principiul independenței judecătorilor, cu referire în mod deosebit la judecătorii de la instanțele inferioare ierarhic.

Aceasta deoarece indicațiile date prin deciziile pronunțate de instanțele de control judiciar, privitoare la unele chestiuni de drept sau la unele chestiuni de fapt, se impun judecătorilor de la instanța de rejudecare doar dacă situația de fapt reținută de instanța ierarhic superioară în soluționarea căii de atac ordinare (apel sau recurs), nu se schimbă.

Aceasta reprezintă – în opinia noastră – principala garanție a independenței judecătorilor de la instanțele de rejudecare.

Principiul enunțat confirmă faptul că judecătorii sunt suverani în rejudecarea cauzei (fie la primă instanță, fie la instanța de apel, unde practic are loc o nouă judecată în fond a cauzei).

---

¹⁾ Pentru cazurile de desființare / casare cu trimitere spre rejudecare, a se vedea: Grigore Theodoru, *Drept procesual penal*, Ed. "Cugetarea" Iași, 1998, partea specială, pag. 368-369; 372-373; 428-430; 435-436.